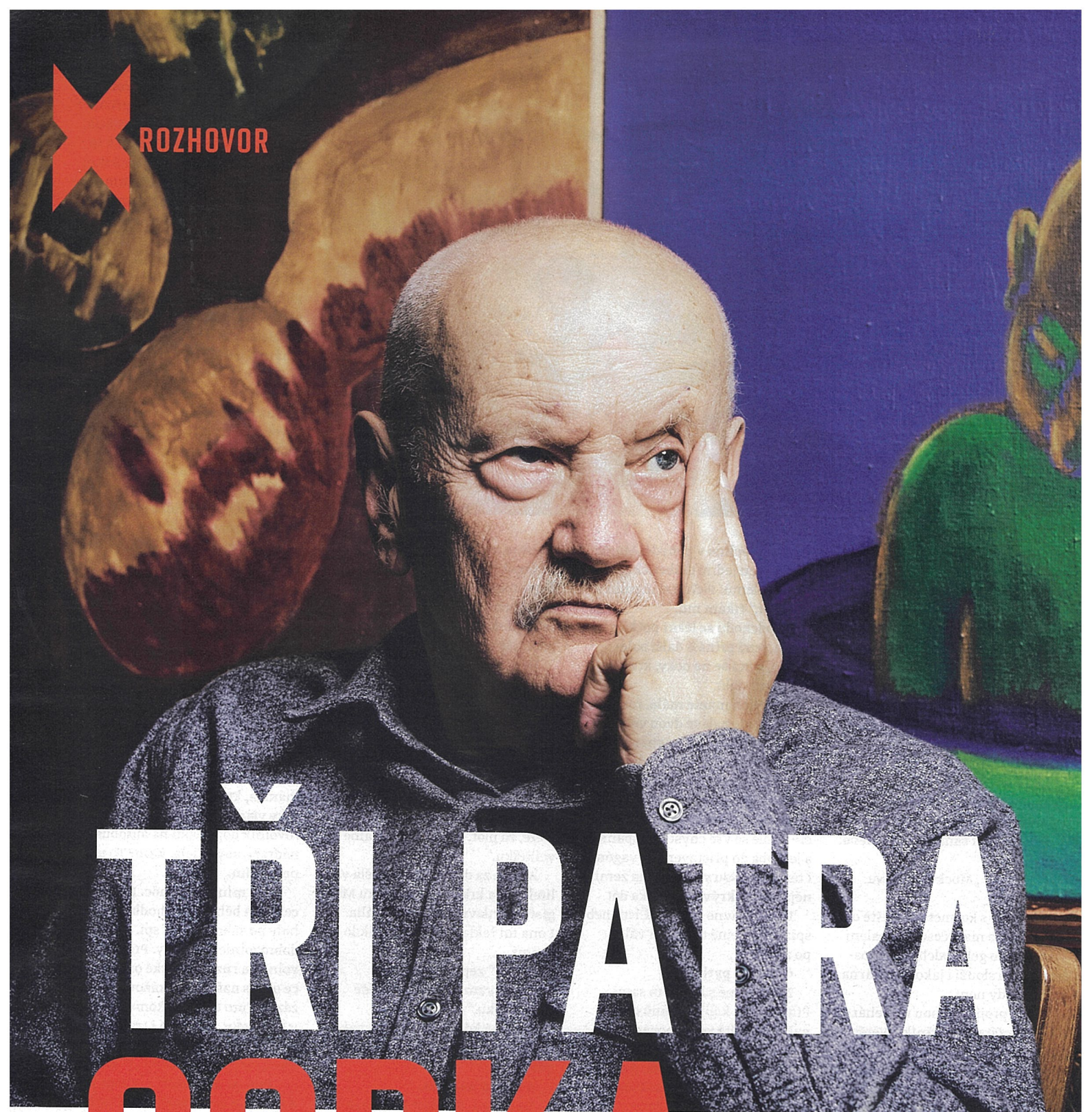

ROZHOVOR

V TŘI PATRA SOPKA

TEXT MAREK GREGOR
FOTO NGUYEN PHUONG THAO

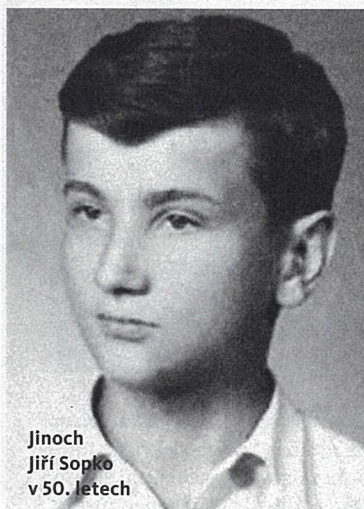
JIŘÍ SOPKO (80), malíř, občasný autor grafik a plastik, za normalizace restaurátor, dvanáctý člen skupiny 12/15, *Pozdě, ale přece* a také čtvrt století vedoucí ateliéru malby na pražské Akademii výtvarných umění, na níž byl v letech 2002 až 2010 rektorem. Do 29. května vystavuje v Museu Kampa, kde mu připravili jednoduše pojmenovanou výstavu *Jiří Sopko: Retrospektiva*.

JIRÍ SOPKO:
**„MALOVÁNÍ
 NENÍ OTÁZKOU
 ZRUČNOSTI, TA
 JE PODMÍNKOU.
 ZÁLEŽÍ NA TOM,
 CO JE MOZEK
 SCHOPEN
 VYPLODIT.“**

dil v roce 1908. Byl právník, který se po tom, co všechno zažil, totálně stáhl a s matkou se o svých zážitcích před námi nikdy nebavili. Začátkem padesátých let za ním (*otec od roku 1945 pracoval jako tajemník okresního úřadu, pod který spadl celý Žitný ostrov; pozn. red.*) přišli komunisti a dali mu na vybranou: Buď do dolů, nebo do těžkého provozu do hutí. A tak jsme se odstěhovali na Kladno, odkud pocházela matka. Člověk si to v tu dobu moc neuvědomoval, ale bydleli jsme – rodiče se čtyřmi dětmi, s babičkou a tetou s roztroušenou sklerózou – v jedna plus jedna. Táta se pak v padesáti vyučil zámečnickem, ale to, co se stalo po válce, ho totálně zdevastovalo. Sice se dal zdravotně dohromady, ale až do smrti trpěl silnou nespavostí. Zemřel v 77 letech. **V Museu Kampa právě končí vaše retrospektivní výstava. Říká se o vás, že rád malujete, ale nerad vystavujete. Proč?**

Přiznám se, že ani nyní se mi moc nechťelo, opravdu strašně nerad vystavuju, zvláště to, co už jsem jednou vystavil, ale teď není vyhnutí. Na Kampě pro mé obrazy vyklidili tři patra.

Jak si malíř po osmdesátce pamatuje, kde všude má své obrazy?

Jinoch
 Jirí Sopko
 v 50. letech

fa Váchala a kamarád mi přivezl okenní kliku od Gaudiho. Skvěle bylo setkání s Antonim Tàpiesem. Příjemnej člověk, který k sobě lidi moc nepouštěl, ale díky rodinným kontaktům jsem u něj v ateliéru v Barceloně strávil celý odpoledne. Když pak měl v Praze v roce 1991 výstavu v Míčovně Pražského hradu, kde byly mimo jiné do bronzu odlité svázané ruce, pořád chtěl, abych ho doprovázel po městě. Úžasně inspirativní umělec.

Když se bavíte o vzorech, často zmiňujete belgického malíře Jamese Ensora.

On je můj prapůvodní vzor, což se váže k mé oblíbě v klauniádách a cirkusových vystoupeních. Proto jsem rád, že jsem mohl vytvářet dlouhá léta plakáty pro představení kamaráda Ctibora Turby. Ale první, kdo mě zásadně ovlivnil, byl Karel Souček (*malíř, dlouholetý vedoucí ateliéru malby na AVU, v letech 1967–1969 byl také jejím rektorem; pozn. red.*), k němuž jsem se jako kluk na Kladně chodil učit malovat. Na AVU do ateliéru malby a ilustrace mě přijal Vladimír Sychra, ale to se bavíme o Akademii v době, kdy tam bylo místo dnešních 400 asi 120 studentů. Po dvou letech přípravky jsem si vybral Antonína Pelce a myslím, že jsem udělal dobře. Moc toho nenamluvil, jen vyprávěl židovské vtipy. Za ty čtyři roky mi řekl všeho všudy pár vět. Když jsem byl u něj poprvé, maloval jsem portrét ženy v bordó červené košilce, on jen tak pokukoval a pak prohlásil: „Jo, jo! To by šlo!“ Pro mě ohromná pocta.

Velké téma je informel šedesátých let, styl, který vás neoslovil. Proč? Protože jste byl →

NARODIL JSTE SE 20. února 1942 v Dubovém, na území tehdejší Podkarpatské Rusi, dnes Ukrajiny. Jak vám bylo, když krátce po vašich osmdesátinách Ukrajinu napadla Putinova armáda?

Z války jsem pořád v totálním šoku. Vůbec jsem ji nebyl schopen vstřebet, i když moje vazby na Podkarpatskou Rus nejsou moc silné. Sice jsem se tam narodil, ale tátovi se s námi z Dubového podařilo odjet ještě před příchodem Rusů začátkem roku 1945. Léta jsme pak žili v Dunajské Středě na Žitném

ostrově na Slovensku. Konfliktů se během mého života odehrálo hodně, ale všechny měly počátek před společenskou změnou v roce 1989 a zpravidla se odehrávaly mnohem dál od nás. Tohle se člověka hluboce dotýká, vždyť Zakarpatská Ukrajina sousedí se Slovenskem.

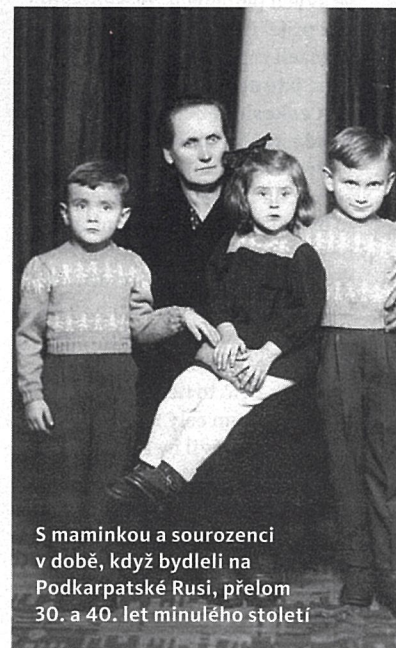
Bavili jste se s rodiči o tragédiích spojených se zabráním Podkarpatské Rusi Sovětským svazem?

V otcově rodině byli luteráni augšpurského vyznání a působili jako kněží na Spiši. Můj otec Bruno se na Zakarpatské Ukrajině naro-

To ani nevím, i když mám silné podezření, že jsou po celém světě. V muzeích ve Spojených státech, ve Švýcarsku, v Německu...

Umělci si mezi sebou běžně vyměňují své práce. Jak to máte vy?

Tohle jsem praktikoval minimálně, ale pár věcí od těch nejbližších doma mám: dvě sochy od Karla Nepraše, mám tu Aleše Lamra, Rudolfa Němce nebo Jiřího Načeradského. Ale taky jsem dostal sošku malé sedící dívky od Alfonse Muchy, bronzovou sochu od Františka Drtikola, jednu destičku od Jose-

S maminkou a sourozenci v době, když bydleli na Podkarpatské Rusi, přelom 30. a 40. let minulého století

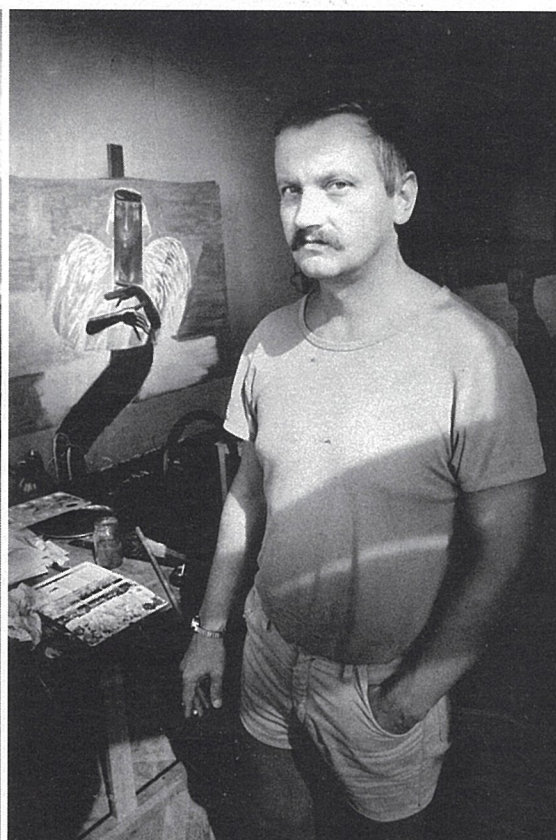
mladší, nebo protože jste už tehdy rád pracoval s výraznou barevností?

I když jsem měl rád a pořád mám rád obrazy Jiřího Johna, který mě na Akademii učil večerní kreslení, informel se mě nikdy nedotkl. Já měl opravdu rád barvy. Autoři informelu měli všechno černošedé, tam ani bílá nebyla. Například Zbyška Siona vyřadili, protože použil modrou. Až pak někdo přivezl katalog Jeana Dubuffeta a všichni byli v šoku. **Po škole a následné okupaci Československa jste v roce 1969 s několika dalšími čerstvými absolventy uměleckých škol odjeli do Francie.**

Někdy začátkem roku 1969 mě přemluvil budoucí švagr Vlado Milunić (*architekt, spoluautor Tančícího domu v Praze; pozn. red.*), ať jedeme do Francie. Když jsem tam přijel, pobýval tam už Jiří Načeradský a přijížděli další, například Ruda Němec, grafička Eva Sendlerová, architekt Tomáš Brix nebo sklář Ivo Rozsypal. Ze začátku to bylo dost tristní, neměli jsme peníze, hádali se o cigarety. Až pak nám nabídli, že si můžeme vybrat, kde chceme studovat. Já chtěl z Paříže okamžitě vypadnout. Nejdřív jsem uvažoval o Grenoblu, protože jsem vždycky rád lyžoval, ale nakonec mi došlo, že tam bude asi hodně lidí. Tak jsem si zvolil Caen v Normandii. Jenže jsem se někde prokecl a nakonec se tam sjeli snad všichni. I ti, kdo tam vůbec neplánovali jet. Takže do Caen nás neodvezl Ruda Němec, jenž píše ve svých pamětech, že jsem tam pak přijel i já, ale oni tam postupně vyráželi za mnou.

Proč jste se vrátil do okupovaného Československa? Litoval jste někdy svého rozhodnutí?

Protože se můj otec začal bát, že brácha nedostuduje. A jestli mi to bylo líto? Víte, že vlastně ani nevím? Já měl v té době vyřízený Kypr, kam jsem se měl vrátit. Byl jsem tam asi šest měsíců už v roce 1966, což mi tehdy, po skončení Akademie, pomohl vyřídit Antonín Pelc. Bylo to něco jedinečného, projel jsem celý Kypr, nějakou dobu jsem strávil i v Kyrenii, kde jsou dneska Turci. Nikdo nikde, s sebou jídlo a pití a já se nahatej pohyboval po zálivech, kde se válely oblázky neuvěřitelné škály barev. Večer, když jsem se vracel k jedné pidivesniče o asi třech chalupách, mě už vyhlížel ku-

Momentky z malířova života. 60.–80. léta.

FOTO GEMA ART (4x)

chař. Jak mě zahlédl, začal házet na rožeň ryby nebo jehněčí. Idylické místo, připadal jsem si tam jako v ráji. Ale já nakonec zůstal v Čechách, i když později jsem se na Kypr vracel. V Pafosu mám kamaráda, kyperského Řeka Jorgose Koconise, veleváženého umělce. **V roce 1971 jste pak měl první samostatnou výstavu v Praze, v Nové síni.**

To bylo fajn, tehdy tam ještě kurátoroval profesor Smetana, jenže pak spadla klec! Přišla divná doba, vlastně nás likvidovali. Dokonce jsem se ze zoufalství pokoušel dávat nějaké grafiky do Fondu, ale vždycky jsem je dostal zpět s velkým: NE! Takže hotovalo! Všechno nám zakázali! Za-

čal jsem se živit jako restaurátor. Celá moje generace na přicházející normalizaci doplatila obecně nejhubší. Ti starší, včetně Karla Nepraše, Adrieny Šimotové a dalších, alespoň měli šanci vystavovat venku na konci šedesátých let, my to řešili hospodama, hodně času jsme trávili třeba U Zlaté štiky. Z té doby si pamatuju Ivana Jirouse jako slušňáka v bílé košili s kravatou, kterého si občas přišla vyzvednout jeho žena Věra a poslušného ho odváděla domů. Později občas přišla nějaká výstava, jednou i v oboře Hvězda, kterou dělala Marie Judlová (*teoretička umění Marie Klimešová, tehdy manželka malíře Stanislava Juřila; pozn. red.*). Pak nám alespoň čas od času povolili vystavovat

v menších městech, ale zpravidla to vydrželo jeden den a objevil se cenzor, že se všechno musí svésit. V Sokolově za námi jednou na vernisáž dokonce přišly dvě mladé cenzorky, které se u toho strašně bavily. Říkaly, že tam musí poslat školy, ale druhý den prý přišla jejich šéfová: Okamžitě dolů! **Léta jste bydlel na pražském nábreží v domě, kde žila rodina Havlových. Ználi jste se?**

Bydlel jsem tam čtyřicet let, ale historek bylo minimálně. Přírodně jsem znal otce a matku Václava Havla, dokonce i pana Žáka, jenž u nich bydlel, protože tehdy byly byty rozdělené, ale na shromáždění k Václavu Havlovi jsem moc nechodil.

Prý jste málem podepsal i Chartu 77.

No! Zachránilo mě, že nebylo čím. Manželka (*Raina Milunićová; pozn. red.*) mi pak říkala, ať mě to už ani nenapadá, že už jednou v emigraci byla. Ale nikdy jsem nepodepsal Antichartu! Dokonce si pamatuju, jak jsem od baráku na nábřeží sledoval tu obrovskou frontu umělců před Mánesem na podpis Anticharty. To bylo tristní.

Ve druhé polovině osmdesátých let už - z dnešního pohledu - normalizace začala povolovat a vás a Michaela Rittsteina vyvezlo Art Centrum, režimní podnik zahraničního obchodu, na Kunstmesse do Basileje. Dnešní Art Basel byl už tehdy, v roce 1987 a 1988, zásadní veletrh umění. Jak to vnímáte dnes?

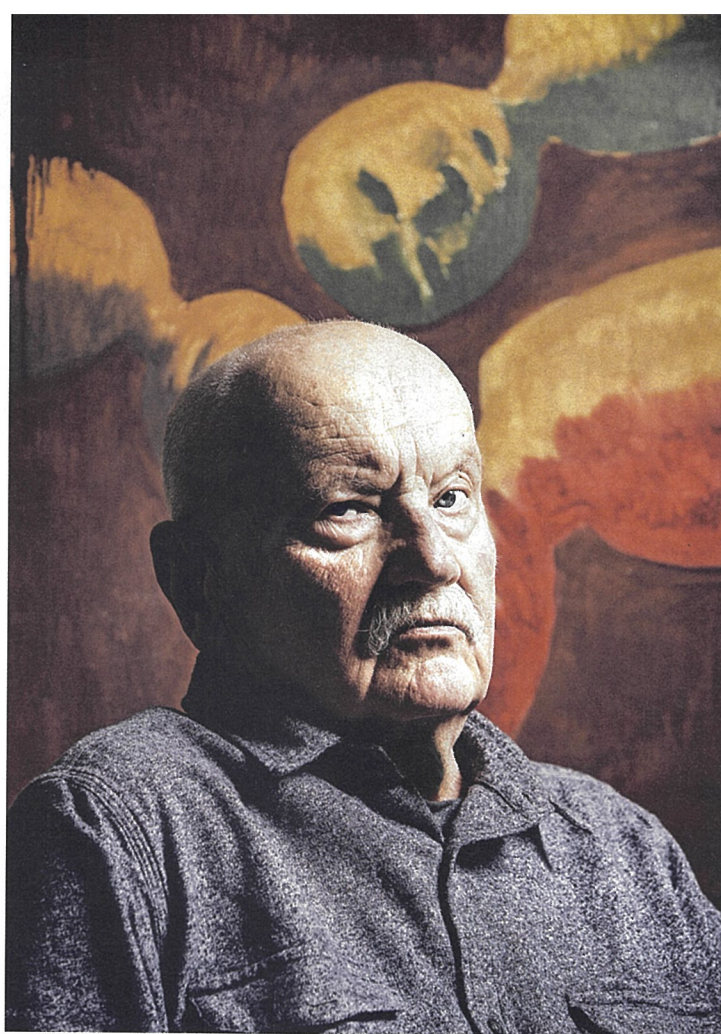
Je to tak! Dokonce jsem tam viděl poslední - obrovské a nedodělané - obraz od Andyho Warhola. Ježíš Kristus na plátně snad desetkrát šest metrů. Z mých věcí se i pár prodalo, ale neviděl jsem ani korunu, všechno sežralo Art Centrum, ale alespoň jsem si vymohl, že tam se mnou bude vystavovat Karel Nepraš, který v té době už vlastně rezignoval. Když jsme se vrátili, řekl mi, jak ho to nastartovalo! S Karlem jsme byli dlouhá léta velcí kumpáni, dodneška mi hrozně chybí.

Jací byli tehdejší sběratelé umění?

Pár jich tu bylo, zvláštní je, že víc z moravských krajů. Třeba Karel Tutsch. Ale jezdilo sem i pár lidí z Německa. Například Walter Storms, u kterého jsem vystavoval v Mnichově, ale hlavně jistý Schweinebraten z východního Berlína. Zvláštní člověk, něco jako disident, jenž patřil dokonce k okruhu lidí, kteří byli u vzniku Documenty (*nejvýznamnější festival vizuálního umění v Německu s pětiletou periodicitou, založený v polovině 50. let 20. století, s centrem ve Fridericianu v Kasselu, muzeu, které je považováno za jedno z nejstarších v Evropě; pozn. red.*), vystavoval umění ve zvláštní východoberlínské čtvrti, ale od té doby o něm nemám vůbec žádné zprávy.

Přišel listopad 1989 a vy jste se vrátil na AVU, kde se stal rektorem Milan Knížák. Vy jste ho zažil už v době, kdy ho z téže školy v šedesátých letech vyloučili?

Já ho zažil ještě dřív, když chodil na výtvarnou přípravku na Hollarově náměstí. Mně bylo tehdy sedmnáct, jemu devatenáct. Znali

JÁ STUDENTY KORIGOVAL HLAVNĚ MIMIKOU, HNED POZNALI, ZDA JSEM SPOKOJENÝ, NEBO NE. MUSÍTE JIM DÁT PROSTOR, ABY SE NAŠLI, ABY VĚDĚLI, KAM PATŘÍ.

jste se, pozdravili, ale že by došlo k bližšímu kontaktu, to nikdy. Ani později.

Po revoluci vás na AVU přivedli studenti?

Často za mnou chodili Kateřina Vincourová, Tomáš Mašín nebo Vítek Máslo. Dokonce do mě hučeli, abych se přihlásil na rektora. Já jim řekl, že to nechci dělat. Až později, když jsem si uvědomil, že škola potřebuje pomoci a že mám docela dobré konexe, jsem do toho šel. **Kdy jste si uvědomil, že Milan Knížák škole škodí?**

Když jsme na AVU přišli, myslel jsem si, že Knížák je snad jediný,

kdo školu může vyčistit - zásadně obměnit profesorský sbor. A kdy jsem si uvědomil, že škole škodí? To už přesně neodhadnu. Prostě nám postupně docházelo, že tam jsou příliš velké ambice, že příliš preferuje svou osobu, vše ostatní bylo potlačeno. Ale jinak, přiznám se, že to, co dělá, není moje osobní parкета, ale víc o něm po mně nechtějte. Jak jsem teď starší, jsem už o hodně tolerantnější, než jsem býval.

Jak netolerantní jste byl před třiceti lety?

No, rovnou do háje jsem ho neposlal, ale když vyhazoval Načeradského, byl jsem jediný proti! Byl jsem pasivní opozice. Já nemám konflikty rád. Na umění mě zajímají souvislosti, že si při pohledu na obraz mohu uvědomit, odkud přichází, čím byl autor ovlivněn, jak to byl schopen zpracovat, co byl jeho osobní přínos...

Učil jste čtvrt století, jedna vaše věta mi přijde jako definice malířského školství: „Když vidím, že člověk nakreslí, co vidí, znamená to, že může nakreslit to, co si myslí.“

Záleží na hlavě, malování není otázkou zručnosti, ta je podmínkou. Záleží na tom, co je mozek schopen vyprodukovat. To manuální je jen nutná schopnost, aby se myšlenky mohly realizovat.

Sedm let jste byl rektor Akademie výtvarných umění v Praze. Podle čeho se pozná dobrý kantor?

To se pozná těžko, mnohdy ani vynikající malíři nebo sochaři nejsou dobří kantori. U celého studia na Akademii je asi nejdůležitější přijímací zkouška, nestačí vidět jen nadání a zručnost, to jsou jen jedny z podmínek. Já později trval na relativně delších rozhovorech, potřeboval jsem zjistit, jaká je motivace, a hlavně jsem chtěl odhadnout, zda daný člověk studium vydrží, protože během cesty, vývoje, přicházejí zádrhele, ale také jsem se někdy spletl. To je základ. Vy sám je moc naučit nemůžete, musejí se všechno naučit sami. Můžete - a měli byste - je navigovat, ale velmi individuálním způsobem, je to hodně schizofrenní, každý je jinej. Někomu, když začne dělat takzvané blbosti, obrazně řešeno plesknete přes prsty, dalšího to musíte nechat dodělat a počkat, aby si na všechno přišel sám. Já studenty korigoval hlavně mimikou, hned poznali, zda jsem spokojený, nebo ne. Musíte jim dát prostor, aby se našli, aby věděli, kam patří. U pedagogů je obecně nejdůležitější vzdělání. Studenti se mě vždycky ptali, odkud to vím, a já jim odpovídal: „Vždyť na Akademii máte knihovnu jak blázen.“

Učit jste přestal před šesti lety, Michael Rittstein před třemi, ale odcházet se chystají i mladší pedagogové, například Jiří Petrbok nebo Lukáš Rittstein. Myslíte si, že AVU tím ztrácí renomé, že jí bude něco chybět?

To je složité. Obecně si myslím, že výtvarné umění se vydalo na zvláštní cestu, která, když ji hodnotím ze své pozice, mi přijde scestná. Současně inspirační zdroje jsou úplně někde jinde. Třeba když je dnes už úplně normálním podnětem, takže velmi často jde o namalované šeky, prodává se jen jméno. Jedná se o celosvětový problém. Na druhou stranu myslím, že mám dost velké štěstí, a nevím, zda to není náhoda, ale každopádně mám tak pětadvacet třicet studentů, kteří jsou skvělí malíři. Studoval u mě minulý rektor AVU Tomáš Vaněk, Lucie Seifertová, Dalibor David, Adam Štech, Miroslav Polách a mnoho dalších. Mimo chodem i zmíněný Jiří Petrbok je můj bývalý žák, i když toho jsem měl v ateliéru jen asi rok a půl. V únoru, když jsem měl osmdesátiny, myslel jsem, že přijde tak deset studentů. Nakonec se jich v hospodě Na Džbáně objevilo asi padesát! To byl záhul, který ale člověka potěší!